איסור טומאת כהנים למת

א.

בניגוד לאיסור הכללי של הכהן להיטמא למת, כתבה התורה רשימת חריגים בהם לא חל איסור זה[1]:

> ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו. כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולביתו ולאחיו. ולאחותו הבתולה הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש לה יטמא.

איסור טומאה לא חל אצל חריגים אלו, אמנם יש לשאול האם ישנו ציווי להיטמא או שמא ישנה הפקעה של האיסור אך כהן הרוצה להחמיר על עצמו רשאי בכך. בברייתא במסכת סוטה[2] נחלקו בכך תנאים בזו הלשון:

> 'לה יטמא' - רשות דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא אומר חובה.

בספרא[3] הוכרע כדעת רבי עקיבא, וכן משמע בברייתא במסכת זבחים[4]:

> תניא 'לה יטמא' - מצווה, לא רצה מטמאים אותו על כורחו. ומעשה ביוסף הכהן שמתה אישתו בערב הפסח ולא רצה להיטמא ונמנו אחיו הכהנים וטימאו בעל כורחו.

כך גם פסק הרמב"ם[5]:

> 'לה יטמא' - מצוות עשה, שאם לא רצה להיטמא מטמאים אותו על כורחו.

והנה יש לשאול מטעם מה ציוותה התורה על הכהן להיטמא לקרוביו?

בפשטות ניתן לומר שטומאה לקרובים היא חלק ממצות האבלות, והדאגה לקרוב שנפטר לא חלה רק על הכהנים אלא על כל אדם מישראל.

כן היא דעת הריטב"א[6] שביאר את הגדרת רבי יצחק על קבוצת האנשים שבאו למשה בטענה[7] "למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' (קרבן פסח) במועדו" שהיו "עסוקים במת מצווה", ועל כך כתב הריטב"א:

---

[1] ויקרא כ"א, א' - ג'.

[2] ג, ע"א.

[3] פרשת אמור פרשתא א', י"ב.

[4] ק, ע"א.

[5] הל' אבל פ"ב ה"ו.

פירוש: לא דווקא מת מצווה ממש קאמר שאין לו קוברים, אלא קרוביהם שמתו קרי מת מצווה לפי שמצוות עשה להיטמא לקרובים דנפקא לן מדכתיב 'לה יטמא'.

הווי אומר שלפי הריטב"א ישנה מצווה לקרובים להיטמא לקרוב שניפטר אף אם יש מי שידאג לקרובו. בשינוי קל אך משמעותי מהריטב"א כתב רש"י שם[8]:

לאו מת מצווה דווקא קאמר דאפילו מתיהם נמי מת מצווה קרי להו דמצווה להתעסק בהן כגון האמורים בפרשת כהנים שהכהן מיטמא בו.

לרש"י אם כן ישנה מצווה להתעסק במת ולדאוג לו אך אין מצווה להיטמא.

נראה שישנה נפקא מינה היא בין רש"י לריטב"א, שבעוד שלרש"י אם ישנו קובר אחר אין חובה להיטמא למת, הרי שלריטב"א ישנה מצווה לקרוב להיטמא לקרובו אף אם ישנם קוברים אחרים.

כן ניתן לומר שישנה נפקא מינה נוספת בין רש"י לריטב"א:

לריטב"א הלימוד הוא מהציווי "לה יטמא" ומשמע שמדובר דווקא בשבעת הקרובים. בעוד שלפי רש"י משמע שמדובר על הקרוב ביותר לנפטר ולאוו דווקא שבעת הקרובים, ועל כן כתב רש"י: "כגון האמורים בפרשת כהנים שהכהן מיטמא להן". אם כן משמע שלא רק לקרובים אלו מדובר, אלא אף לקרובים שאין דיני אבלות חלים עליהם[9].

היוצא מדברינו שבעוד שלרש"י ישנה מצווה לדאוג לנפטר ולהביאו לקבר ישראל, הרי שלריטב"א ישנה מצווה להיטמא לאדם שחלים עליו דיני האבלות. אם כן משמע לפי הריטב"א שההיטמאות אינה דווקא אצל הכהנים, ואין להוציא את מי שאינו כהן מציווי זה

---

6 סוכה כה ע"ב.

7 במדבר ט', ז'.

8 ד"ה "טמאי מת מצווה".

9 ואף כי רש"י במסכת בבא מציעא יח ע"א ד"ה "ולא מטמאה לו" כתב שהמצווה להתעסק במת הינה דווקא בשבעת הקרובים ונראה שהדבר סותר לדבריו במסכת סוכה, נראה ליישב שבשבעת הקרובים ישנו חיוב על הקרוב להתעסק ובאם אינו מתעסק מטמאים אותו בעל כורחו כפי שהביא רש"י בבבא מציעא את המקרה של יוסף הכהן שטמאוהו בעל כרחו. אמנם כמצווה קיומית מקיים כל המתעסק בקרוביו אף אם יש להם קוברים וקודם הוא להם ואף לקטנים הם נטמאים, ומתוך כך נכנס הוא לגדר של "העוסק במצווה פטור מן המצווה" שעליו דברה הגמרא במסכת סוכה וכן משמע כדברינו בדברי הערוך לנר במסכת סוכה.

של "לה יטמא". דברי התורה ביחס לכהן באו רק לחדש שאף הכהנים מצווים בכך, אף על פי שבדרך כלל חל עליהם ציווי הפוך של "לנפש לא יטמא בעמיו".

בטעם הריטב"א יש לומר שההיטמאות הינה חלק מדיני האבלות, כל זאת כפי שמשמע שישנה השוואה בין ההיטמאות לאבילות מברייתא במסכת מועד קטן[10]:

> תנו רבנן כל האמור בפרשת כהנים שכהן מטמא להם - אבל מתאבל עליהן.

כל זאת כפי שהשווה בין הדברים הגרי"ד סולוביצ'יק זצ"ל[11].

ב.

נראה שלרמב"ם ישנה שיטה ייחודית בדבר. ביחס לציווי "לה יטמא" כתב הרמב"ם[12]:

> במה דברים אמורים בזכרים שהוזהרו על הטומאה אבל הכהנות הואיל ואינן מוזהרות על הטומאה כן אינן מצוות להתטמא לקרובים אלא אם רצו מטמאות ואם לאו לא טמאות.

לרמב"ם הציווי חל רק על המוזהרים לא להטמא לשאינם קרובים. הכהנות הן אינן באיסור "לנפש לא יטמא בעמיו " כפי שנדרש בספרא[13]:

> בני אהרן אין מיטמים למתים מטמות הן בנות אהרן למתים.

כן פסק הרמב"ם[14]:

> בנות אהרון לא הוזהרו על טומאת מת שנאמר 'אמור על הכהנים בני אהרן' - ולא בנות אהרן.

על כן לפי הרמב"ם הכהנות אינן בחיוב כן להטמא לקרובים.

מתוך דברי הרמב"ם הללו משמע שאף ישראל ולוי אינם מוזהרים להטמא למת (כפי שדייק במנחת חינוך[15]). והנה יש לעיין בטעם הרמב"ם בשיטתו שמצווה זו אינה לכל ישראל כשיטת הריטב"א, ואם כן היא איננה חלק מגדרי אבלות שבהם מחויבים כולם.

---

10 כ ע"ב.

11 שיעורים לזכר אבא מרי, חלק ב' בפרק הדן בנושא אבלות (עמוד ר"א בהוצאת מוסד הרב קוק).

12 הל' אבל פ"ב הל' ו'.

13 אמור פרשתא א', א'.

14 הל' אבל פ"ג הי"א.

15 מצווה רס"ד.

לכאורה היינו יכולים לומר ששיטת רמב"ם היא כשיטת רש"י שדין הטומאה הינו חלק מכבוד המת, אלא שבעוד שלכל ישראל יש את דין הקבורה, הרי שבכהנים צריך היה ליצור דין חדש לחייבם גם כן בקבורת המת שכן לשאר המתים הפקיעה אותם התורה ממצווה זו (זולת מלמת מצווה).

מכיוון נוסף ניתן היה לראות זהות בין שיטת רש"י והרמב"ם בביאור טומאת הכהנים לקרובים.

הראב"ד השיג על פסק הרמב"ם כי נשים אינם מצוות להטמא לקרובים וכתב:

> קשיא הא דתניא אשתו ארוסה לו אונן ולא מיטמא לה וכן היא לו אוננת ולא מיטמא לו, הא נשואה מטמאה לו.

מהברייתא במסכת יבמות[16] אותה ציטט הראב"ד משמע כי לארוסה ישנו פטור להיטמא לארוס שלה, ומשמע שנשואה חייבת להיטמא לו מדין שבעת הקרובים. משמע אם כן שאף על פי שהכהנת איננה מוזהרת מלהיטמא בטומאת מת, מצווה היא להיטמא לקרוביה בניגוד לפסק הרמב"ם.

אמנם רש"י בפירושו על הגמרא ביבמות כתב:

> אינה צריכה להתעסק בו ולא דווקא נקט ולא מיטמאת דהא בנות אהרון לא הוזהרו על הטומאה אלא איידי דנקט לא אוננת דאיצטריך ליה נקט לא מיטמאת דבעי למתני תרתי בדידה ובדידיה כך שמעתי. ולי נראה ולא מטמאה כגון ברגל שישראלים מוזהרים על הטומאה.

בביאורו הראשון של רש"י התקשה מדוע נאמר "ולא מיטמאת" והרי אין לה איסור להיטמא.

את השאלה של רש"י ניתן להבין בשני אופנים: יש אפשרות שנתקשה רש"י מדוע לא נאמר בסגנון מדויק "ואינה חייבת להיטמא" כפי שביאר הוא את המינוח בגמרא. ישנה אפשרות נוספת שניתן להבין שנתקשה רש"י מדוע כלל התייחסה הגמרא לדיני טומאת כהן ביחס לאישה.

מתירוץ רש"י "אלא איידי דנקט לא אוננת דאיצטריך ליה נקט לא מיטמאת דבעי למתני תרתי בדידה ובדידיה", משמע שבקושי השני נתקשה רש"י מדוע לא הושמט דין הטומאה מהאישה ותירץ שאגב האיש נאמרו גם כן שני דינים באישה.

---

[16] כט ע"ב.

מביאור רש"י זה משמע שלשיטתו אין אישה מצווה להיטמא אף לבעלה הנשוי לה, שכן אם כך היה סובר רש"י הרי שדין הטומאה לא הובא באישה רק כסגנוני אגב דיני האיש אלא ללמד דיני טומאה באישה כפי שהסיק הראב"ד.

התוספות שם נראה שהסתפקו בדבר ועל כן כתבו[17]:

> לא מטמאה לו - פירוש ברגל שהוזהרו על הטומאה (כפירוש השני ברש"י). ועוד יש לומר דאין מטמאה לו היינו דאינה חייבת ליטמא לו למאן דאמר בסוטה לה יטמא חובה (והרי פירושו השני משתמע כראב"ד).

לריטב"א שביאר שאין ציווי מיוחד דווקא לכהנים אלא שההיטמאות הינה חלק ממערכת דיני האבלות, הסוגיה ביבמות מתבארת כפשוטה שמדברת היא על החובה להיטמא לקרוב ודנה האם חלה החובה להיטמא כבר באירוסין.

אכן הריטב"א לשיטתו התייחס ביבמות על פירושו של רש"י "אינה צריכה להיטמא לו" שאינו כפשט מילות הגמרא וכתב:

> ויש לפרש אינה חייבת ליטמא לו שמצווה להיטמא לקרובים אלא אם כן נאמר (=כשיטת רש"י) דבני אהרון ולא בנות אהרון אכולא פרשה קאי ואפילו על עשה 'דלה יטמא'.

אמנם למרות כל זאת בעניות דעתי אי אפשר לחלוטין למזג את שיטת הרמב"ם עם שיטת רש"י.

כתב הרמב"ם[18]:

> אלו שאדם חייב להתאבל עליהן מדין תורה: אימו ואביו, בנו וביתו, אחיו ואחותו מאביו, ומדבריהם שיתאבל האיש על אשתו הנשואה וכן האישה על בעלה ומתאבל על אחיו ועל אחותו שהן מאימו.

לשיטת הרמב"ם אבלות שמתאבל אדם על אישתו הינה מדברי סופרים.

לאור זאת עולה התמיהה:

כיוון שמדין תורה אין אדם מתאבל על אישתו, וממילא מדין תורה גם כן אין הכהן מיטמא לאישתו אלא רק מדברי סופרים, אם כן כיצד דרשו חכמים מכהן להיטמא בקום עשה לאישתו דבר שלא נאמר מדין תורה?

על כך ענה שם הרמב"ם וכתב[19]:

---

[17] בד"ה "לא".

[18] הל' אבל פ"ב ה"א.

[19] בהלכה ז'.

> אשתו של כהן מיטמא לה על כרחו ואינו מיטמא לה אלא מדברי סופרים עשאוה כמת מצווה כיון שאין לה יורש אלא הוא לא תמצא מי שיתעסק בה.

הרמב"ם ביאר כי כח החכמים להתיר את טומאת המת לכהן באשתו וממילא לחייבו להיטמא, נובע מדין מת מצווה הדוחה את ציווי הכהן "לנפש לא יטמא בעמיו" כפי שדרשה הגמרא במסכת ברכות[20], ודחייה זו באה במסורת הלכה למשה מסיני.

מפני כן אין זהו רק בגדר דברי סופרים וכפי שכתב הרמב"ם[21]:

> כהן שפגע במת מצווה בדרך הרי זה מיטמא לו אפילו כהן גדול חייב להיטמא לו ולקברו. ואיזהו מת מצווה אחד מישראל שהיה מושלך בדרך ואין לו קוברים דבר זה הלכה מפי הקבלה.

כל זאת כתב הרמב"ם בהבנת הגדר המיוחד של הטומאה של הכהן לאשתו וכפי שביאר שם הרדב"ז[22].

לאור דברי הרמב"ם הללו משמע שדווקא באישתו ישנו את הגדר המיוחד של "מת מצווה", אך בשאר ששת הקרובים ישנו חיוב לכהן להיטמא אף אם יש אחרים שידאגו לקבורה לפניו. אם כן משמע שאף לרמב"ם דין התורה שמחייב את הכהן להיטמא איננו רק דין בדיני הקבורה (כפי שכן משתמע בשיטת רש"י), שכן חל הוא אף כשיש קוברים ורק באשתו מבואר הדין כחלק מדיני הקבורה.

כן מוכח מהרמב"ם שאין לומר שיש דמיון בדיני הקבורה בין הכהן לישראל ושניהם מצווים להיטמא ולקבור, אלא שעל הכהן חל ציווי עשה כדי שלא יטעה לומר שאין הוא מחויב בכך. זאת רואים מכך שביחס לפטור האישה מלהיטמא לבעלה לשיטת הרמב"ם כתב "אלא אם רצו מיטמאות ואם לאו לא מיטמאות". הרי שהרמב"ם לא כתב שאין להם את העשה המיוחד של הכהנים, אך נשארו בגדר כלל ישראל המצווים להיטמא לקרוביהם

---

20 כ ע"א.

21 הל' אבל פ"ג ה"ח.

22 כיוון שהטומאה לאשת הכהן הינה רק מדבריהם וההיתר נובע מדין "מת מצווה" שהחילו על אשת הכהן לכאורה עולה התמיהה כיצד למד הרמב"ם ממעשה יוסף הכהן שישנה מצווה לכהן להיטמא והלא זהו רק בגדר מת מצווה ולא בגדר של "לה יטמא" הקיים בשאר ששת הקרובים. אמנם יש לומר שכיוון שתיקנו רבנן דיני טומאה אף באשת הכהן ודימו אותה לששת הקרובים כגון המקרה של יוסף הכהן שחייבו אותו להיטמא לאישתו הרי שוודאי שדין זה קיים גם בששת הקרובים שאליהם דימו חכמים את דין הטומאה לאשת הכהן.

מדין אבלות או דאגה למת, אלא שפטר אותם הרמב"ם לגמרי באומרו "ואם לאו לא מיטמאות".

היוצא מדברינו ששיטת הרמב"ם לא מיושבת עם שיטת רש"י המבארת את חובת ההיטמאות כחלק מדיני הקבורה הקיימים בכל ישראל, ורק חל דין חיוב טומאה לכהן בכדי לבטל את האיסור "לנפש לא יטמא ".

שיטה זו לא מיושבת עם הרמב"ם שביאר שרק באישתו של הכהן ישנו דין טומאה מצד חובת הקבורה, ובשאר ששת הקרובים ישנה חובה עצמית להיטמא (ונפקא מינה שלשיטת הרמב"ם לששת הקרובים יטמא אף אם יש להם קוברים אך לאשתו משמע שלא יטמא אם בנה המחויב מדאורייתא מתעסק בקבורתה).

שיטת הרמב"ם כאמור לעיל אף אינה מיושבת עם הראב"ד והריטב"א והתירוץ השני בתוספות שסברו שאף מי שאינו מצווה בציווי "לנפש לא יטמא" מחויב להיטמא לקרוביו, ואם כן הדבר אינו כולל רק את הכהנים הזכרים אלא אף את בנות אהרון ואת הלווים והישראלים, ומחשש לשיטה זו של הרמב"ם כתב הרא"ש[23]:

> ולא נתיישבו לי דבריו כי הרבה צריך ראיה לפטור הנשים ממצווה זו.

כיצד אם כן מתבארת שיטת הרמב"ם?

ג.

כתב הרמב"ם בספר המצוות[24]:

> היא שנצטוו הכהנים שיטמאו לקרוביהם הנזכרים בתורה כי בעבור שמנעם הכתוב מלהיטמא למת לכבודם והתיר להם להיטמא לקרובים, שמא יחשבו שהרשות בידם ואם רצו להיטמא יטמאו ואם לאו לא יטמאו גזר להם גזירה וחייב עליהם חיוב והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו 'לה יטמא' כלומר לאחותו. ולשון ספרא 'לה יטמא' - מצווה. לא רצה להיטמא מטמאין אותו בעל כורחו ומעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב הפסח ולא רצה להיטמא לה ודחוהו

---

[23] הלכות קטנות, הלכות טומאה סי' ד'.

[24] מ"ע ל"ז.

חכמים וטימאוהו בעל כורחו. וזהו בעצמו מצוות אבל, כלומר כל איש מישראל חייב להתאבל על קרוביו כלומר שישה מתי מצווה[25].

ולחזק חיוב זה באר אותו בכהן שהוא מוזהר על הטומאה שיטמא על כל פנים כשאר ישראל כדי שלא יתלש דין האבלות ... והחיוב בזה שנתחייב בה להיטמא לקרובו אין הנשים חייבות בה כי מי שהוזהר מהטמא לזולת הקרובים הוא נצטווה שיטמא לקרובים, אבל הכהנות שלא הוזהרו מטומאת מת כמו שיתבאר במקומו כן לא צוו להיטמא אבל תנהגנה אבלות וברשותן להיטמא ודע זה.

הגדרת הרמב"ם את המצווה מעלה כמה תמיהות:

א. הרמב"ם מחד שייך את מצוות הטומאה למצוות האבלות כלשונו "וזה בעצמו מצוות אבל", ומאידך כתב שהאישה פטורה ממצוות הטומאה לקרובים אך חייבת באבל. מהו אם כן היחס שבן ציווי הטומאה לציווי האבלות?

ב. הרמב"ם הגדיר שהמצווה שייכת רק למי שמצווה על איסור טומאת מת לרחוקים, ומאידך כתב "שיטמא על כל פנים כשאר ישראל", והלא משמע שבישראל ישנו דין רשות ואילו בכהן זו חובה?

ג. הרמב"ם כתב שהתורה גזרה גזירה שיטמאו "לה יטמא" על מנת שלא יחשבו שיש להם רשות לא להיטמא. משמע מדברי הרמב"ם שכבר קודם הגזירה "לה יטמא" ישנו חיוב לכהן ליטמא ורק בכדי שלא יטעה גלתה התורה וגזרה "לה יטמא". והנה יש לתמוה מדוע שהכהן יתחייב להיטמא אלמלי גזירה זו שגזר הכתוב?

הרמב"ם[26] פסק כי על אחותו הנשואה אף על פי שאין הכהן מיטמא לה, הרי הוא מחויב עליה בדיני אבלות מהתורה. הרי לנו כי מצוות האבלות כוללת היא יותר ממצוות ההיטמאות, ומשמע שדין הטומאה הינו פרט מתוך דיני האבלות.

כך כתב הרמב"ם[27]:

כמה חמורה מצוות האבלות שהרי נידחת לו הטומאה מפני קרוביו כדי שיתעסק עליהן ויתאבל עליהן.

---

25 המושג "מתי מצווה" נראה ששונה הוא מהמינוח "מת מצווה", שמשמעותו שאין לו קוברים. נראה שהמונח פה מתייחס למצווה להתאבל על מת זה. כל זאת מוכח מכך שכהן גדול האסור בטומאה לקרובים אלו חייב להיטמא למת מצווה דהיינו שאין לו קוברים, ומכאן שאין זהות בין המושגים.

26 הל' אבל פ"ב ה"ב.

27 הל' אבל פ"ב הל' ו'.

האבלות במהותה הינה מצווה נפשית של התבוננות במציאות המוות של הקרוב ולא הדינים הנובעים מהאבלות כחליצת הסנדל וכדו'.

הרמב"ם בהלכות אבלות הביא את המצווה להתאבל וכתב בזו הלשון[28]:

> מאימתי חייב אדם באבל - משיסתם הגולל אבל כל זמן שלא נקבר המת אינו אסור בדבר מן הדברים שהאבל אסור בהן ומפני טעם זה רחץ דוד וסך כשמת הילד טרם שיקבר.

ישנו דין של אבלות וישנם דברים שמי שמקיים את דין האבלות אסור בהם "אסור בדבר מן הדברים שהאבל אסור בהן"[29].

בהתאם להבנה זו ניתן לומר כי לכהנים ניתנה מצווה מיוחדת של היטמאות למת דבר שלא קיים לישראל. אמנם לאחר שניתנה מצווה זו מתמזגת היא כפרט בתוך מצוות האבלות הקיימת אצל כל ישראל[30].

נראה שחילוק זה שבין מצוות הטומאה הקיימת בכהנים ובין האבלות הקיימת בכל ישראל מדוייקת בהגדרת המצווה ברמב"ם:

> היא שנצטוו הכהנים <u>שיטמאו</u>... <u>וטמאוהו</u> בעל כורחו וזה עצמו מצוות אבל (כלומר הטומאה למת מקיימת את מצוות האבל) כלומר כל איש מישראל חייב <u>להתאבל</u> על קרוביו (ולא להיטמאות!) ... ולחזק חיוב זה (של האבלות) בא אותו בכהן שהוא מוזהר על <u>הטומאה</u>. והחיוב הזה שנתחייב הכהן <u>להיטמא</u> לקרוביו אין הנשים חייבות בו... וכן לא צוו להיטמא אבל תנהגנה <u>אבלות</u> וברשותן להיטמא.

חלוקה זו המוציאה את חובת ההיטמאות מכלל ישראל ומשאירה אותה רק אצל הכהנים מצויה בדברי הרשב"א שכתב[31]:

---

[28] הל' אבל פ"א ה"ב.

[29] עיין בשיעורים לזכר אבא מרי של הגרי"ד סולוביצ'יק ח"ב בפרק הדן בנושא אבלות (עמוד ר"ה – ר"ז בהוצאת מוסד הרב קוק) שלאור הגדרה זו ביאר את היחס שבין הרגל לבין האבלות. כן ניתן להרחיב בהוכחת חילוק זה בדבריו בספר דברי השקפה עמ' 34 - 31.

[30] בכך מיושבת קושיית הכסף משנה על הרמב"ם. הכסף משנה (הל' אבלות פ"א ה"א) תמה על כל שכתב הרמב"ם בספר המצוות שמכך שנצטוו על הטומאה ממילא מובן שיש מצוות אבלות מהתורה, ותמה הכסף משנה הלא אם נצטוו על הטומאה מנין לנו שישנו גם כן ציווי של אבלות? אמנם לדברינו מובנים דברי הרמב"ם. הטומאה הינה פרט מדיני האבלות, ובאם נצטוו הכהנים על טומאה לקרובים ממילא מוכח שישנה מצווה מהתורה להתאבל.

[31] שו"ת הרשב"א ח"א סי' כ"ז.

ועכשיו דכתב רחמנא 'לה יטמא' לא די שהתיר אלא שחייב להיטמאות להם. והיינו חידושיה דאילו במקצת כהנים אסור להיטמא לקרובים כגון כהן גדול, ובישראל רשות ובכהן גדול חייב ליטמא.

הרי לנו שאין בישראל כל חובה ליטמא ואף לא כחלק מדיני האבלות אלא שרשאי הוא גם כן לא להיטמא (באם ישנם שדואגים למת שאם לא כן הרי זה מת מצווה) מה שאין כן בכהן הדיוט, והרי דברי הרשב"א כביאורנו ברמב"ם.

ד.

אמנם החילוק שהצבנו ברמב"ם עדיין קשה ממשפט שכתב הרמב"ם בהגדרת המצווה "שיטמא על כל פנים כשאר כל ישראל" והלא אין הישראל מצווה להיטמא?

הרמב"ם במורה נבוכים[32] ביאר כי איסור טומאת הכהנים נובע מחיבורם של הכהנים למקדש, ולא הותר להם להיטמא אלא לקרובים שכן נפשו של האדם מקושרת לקרוביו שנפטרו. על כן לא ציוותה התורה על כהן להימנע אף מטומאה זו.

טעם זה איננו מתיימר לברר מדוע כהן שמעוניין לא להיטמא אסור לו להימנע מהטומאה, אך נותן לנו הוא פתח להבנת דברי הרמב"ם בהלכה.

מושג המוות הרי הוא כהפכי לעבודת המקדש.

ביחס למזבח העולה המבטא יותר מכל את עבודת הכהנים אמרה המשנה[33]:

לא היו סדין אותם (=את אבני המזבח) בכפיס של ברזל שמא יגע ויפסול, שהברזל נברא לקצר ימיו של האדם והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם אינו בדין שיונף המקצר על המאריך.

התורה הרחיקה את נושא המוות מעבודת המקדש, וממילא את הכהנים עובדי המקדש מטומאת המת. כל זאת בהתאם לאיסור שנאמר לכהנים[34]:

ראשיכם אל תפרעו ובגדכם אל תפרמו ולא תמותו.

באר זאת הרמב"ם וכתב[35]:

---

[32] ח"ג פרק מ"ז.

[33] מידות פ"ג מ"ד.

[34] ויקרא י', ו'.

[35] ספר המצוות מל"ת קס"ג.

היא שהזהיר הכהנים מהכנס למקדש מגודלי שער כמו שיעשו האבלים שלא יספרו שערם והוא אמרו יתברך 'ראשיכם אל תפרעו'.

אמנם כהן שנפטר קרוב בשרו, הרי שבעל כורחו הוכנס הוא לתוך מציאות המוות שהרי חלק מעצמו ומבשרו נפטר[36]. על כן במציאות זו של קישור הכהונה והמוות, ציוותה התורה על הכהן שיחד עם אבלותו יטמא למת ובכך יפריד את הכהונה ממנו לאחר שהוא התחבר למציאות המוות.

כיוון שהכהן התקשר נפשית לקרבה אל המוות, חייב הוא לפעול פעולה המראה שאיננו נוהג כרגע ככהן. כל זאת בכדי להראות שישנם שני ערכים סותרים והם קדושת הכהונה מחד, ומאידך ההזדהות וההתקרבות לנפטר.

ציוותה התורה שבמות ששת הקרובים יבחר הכהן באידיאל של האבלות, וידחה אידיאל נשגב זה את קדושת הכהונה שאינה יכולה לדור בכפיפה אחת עם הקישור למוות.

לאור דברים אלו המדגישים באמצעות דיני קדושת הכהן את גדולת חובת האבלות, ניתן לראות בפשטות את דברי הרמב"ם אותם ציטטנו לעיל[37]:

כמה חמורה מצוות אבלות שהרי נדחת לו הטומאה מפני קרוביו כדי שיתעסק עימהן ויתאבל עליהן.

ציווי התורה במצוות האבלות לכהן הוא שיזדהה עם האבלות ועם המוות בצורה מוחלטת ככל ישראל. לשם כך הרי הוא מחויב לפעול פעולה של היטמאות, בכדי שיעקור מעצמו לעניין האבלות את קדושת הכהונה ובכך ישתווה עם ישראל בעניין האבלות.

שמא זו היא כוונת הרמב"ם בספר המצוות:

ולחזק חיוב זה (=של האבלות) באר אותו בכהן שהוא מוזהר על הטומאה (=ובכך מתחזק חיוב האבלות שהרי מתבאר שחמור הוא אף מקדושת הכהונה), שיטמא על כל פנים (=אף שלא לצורך הנפטר אלא כפעולה סמלית של ההיטמאות) כשאר ישראל (=כדי שישתווה לישראל לענין האבלות שאין אצלם כל ריחוק מהמת).

נראה שהבנה זו ברמב"ם מתיישבת גם כן עם לשונו במניין הקצר:

---

[36] לאור זאת ניתן לומר טעם בכך שלרמב"ם התורה לא התירה וחייבה טומאה לבת הזוג. כל ששת הקרובים הנם קרובי בשר בעוד שהאישה אסור לה להיות קרובת בשר וחייב האדם לקחת אישה שאיננה קרובתו בכדי שלא יעבור על איסורי העריות.

[37] הל' אבל פ"ב הל' ו'.

להיות הכהנים מטמאין לקרוביהן ומתאבלים עליהן כשאר ישראל שהן מצווים להתאבל על מתיהם שנאמר 'לה יטמא'.

הרי לנו שההשוואה לשאר ישראל איננה בציווי להיטמא, אלא באפיון האבלות המוחלט כפי שביארנו ברמב"ם. מדוייק הדבר שאף במנין הקצר לא כתב הרמב"ם בישראל את ענין הטומאה אלא רק את האבלות ובכהן כתב את שניהם.

לאור דברינו מיושבות השאלות ששאלנו על ההגדרה בספר המצוות.

הנשים ככל ישראל מחויבות באבלות אך אינן בגדר המצווה של הסרת קדושת הכהונה, שכן אינן בקדושת הכהונה האוסרת להיטמא למת שאינו בקרבת האדם.

כן מובן שההשוואה לכלל ישראל הינה באבלות ובהזדהות עם המוות שזהו יסוד האבלות.

כן מובן שהציווי שגזרה התורה "לה יטמא" לא הוא שיצר את החובה להיטמא, אלא עצם המפגש של הכהונה עם המוות שגרם בזיון למושג הכהונה, שהרי מטעם כבוד מושג הכהונה נאסר על כהן להיטמא לשאר המתים. זאת כפי שהביא הרמב"ם בהגדרת מצווה זו:

כי בעבור שמנעם הכתוב מלהיטמא למת לכבודם ...שמא יחשבו שהרשות בידם. על כן באה התורה וגילתה את טעות הכהן שיחשוב כך (כפי שחשב יוסף הכהן) וגזרה 'לה יטמא - חובה'.